

որ Մոլդավացի եւ Թրանսիլվանիացի Հայոց ի Սչանի-
լու հաստատուելու տարին զը գէ 1663: — Տի Schmidt,
անդ. էջ 118:

(Հարանիւնիւ)

ԼԵՃՈՒՐԱՆԱԿԱՆ

ԲՆԻՑ ՄԸ ՀՈՅԵՐԵՐ ԲՈՒՅԵՐԻ ՍՏԱՌԳՈՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հայերենագէտ գաղղիացի գիտնականն A. Meillet փարիզի Լեզուագիտական Ընկերութեան Յիշատակագրոց մէջ՝ հրատարակած է ծայնագիտական տեղեկութիւններ, որոց մէջ ի մանաւորի կը գննէ «Համադասիկ նշանագիրը (les oclusives sourdes) հայերէնի մէջ», եւ ապա քանի մը հայերէն բառերու ստուգաբանական մեկնութիւնը կը գնէ: Առաջին մասին մէջ, որ զուտ ծայնագիտական նկարագիր ունի եւ միայն ծայնագիտաց համար կարելուք կրնայ ըլլալ, այս հետեւութեան կը հասնի հեղինակը՝ Թէ հնդեւրոպական p. t. k հայերէնի մէջ փ. ք. + կը գտնուին (ստանց հայուերու քանի մը զարտադրութիւններ.) եւ Թէ «այս օրէնքով հայերէն լեզուի յօնադիտութիւնը (Lautverschiebung) կատարելապէս ընթացակից կ'ըլլայ գերմանական ծայնագիտութեան», եւ գերմանական ստուգաբանական մեկնութիւնն այսպէս կու տայ. «Դասիթ է որ եւրոպական g, = հնդկերէն g, h — հայերէնի մէջ ք կ'ըլլայ. այսպէս օժծ = յունար. μέγας, սանկը. mahānt; քծուք = յունար. γένος, սանկը. hānu; բայց երբ յունար. ξών, սանկը. ahām բառերու դիմացն հայերէն եւ կը գտնենք՝ որպէս կանոն մըն է այս, այսինքն հայերէնի մէջ ծայնը բաղաձայնը առկա կ'ըլլայ ու Հմմտ. քծնէ եւ քիծնէ. կը գտնենք «գերեցեց» (= *գերեցեց) «էրեցեց» ձեւի գիմաց: Այսպէս եւ յառաջ եկած է բաղաձայնէ յառաջ գտնուող *եծ ձեւէ: Եթէ *eg, h ձեւէ մ'ենթագրենք՝ *եւ ծայնը կը ծնաներ, որ կրնայ ըլլալ. Հմմտ. քիծ. քիւ, սանկը. māhyam եւ լատ. mihi (*meg, bi.)»

Ասի գառ եօթը հայերէն բառերու ստուգաբանութիւնը կը գնէ հեղինակն իւր գրութեան մէջ, որ եւ. «1. Ընդ եւ ըսք հնագոյն *քիք եւ *առք ձեւերէ կրնան յառաջ գալ իբրեւ նախակից ձեւեր (formes proclitiques). Հմմտ. «ի վերստ» յիշուածն էն, որ կը ցուցնեն *առք հնագոյն ձեւն եւ անոր նախնական նշանակութիւնը իբր. «սկսեալ, անդառնի իր», իսկ *քիք եւ *առք դիւրաւ կրնան հնդեւրոպական *entos (յուն. έντός) եւ *ut-tos (*ud-մասնիւն-tos) ձեւերէն հանուիլ: 2. Ամ մասնիկը մեթաֆորութիւն կը նշանակէ: Կրնայ կարծուիլ որ ուսելի հնագոյն նշանակութիւնն էր «առջեւը», ինչպէս սաւը բառը: Այն սանն պէտք է յունարէն քոծ եւն բառերու ընտանեաց մերձեցնել. — առ — անշուշտ է կը ներկայացնէ. իսկ սկզբն p եւ ոչ հնդեւրոպացիք է:

¹ Mémoires de la Société de linguistique de Paris. Tome VII, Fascicule II. Paris, 1890 pp. 161—167: Notes de Phonétique par A. Meillet.

Յ. Մեք. Հմմտ. յունար. μέγρι. 4. 8. Հմմտ. սանկը. achā. Սկզբն ծայնաւորն կրնաւ է, ինչպէս նաեւ է լ, որ նախակից (proclitique) ձեւ է ոչ ժխտականին. չ կը համեմատի սանկը. — ch-, ինչպէս այց Հմմտ. սանկը. ichā. (Sku de Lagarde, Arm. Stud. n° 2257.) 5. Պուկկէ (Beitr. zur etym. Erläut. der Arm. Spr. p. 23 եւ 24) կը յիշուածն է Գի վերջ բառին ստուգաբանութիւնը, զոր կ'առաջարկէ Հիւլպման (սանկը. vartsman, լիթ. wirszūs եւն): Ըստ Պուկկէի հնդեւրոպական —rs — կ'ըլլայ ի հոյ — — — բայց այս օրինաց համար ի վկայութիւն բերուած երկու թանափէ եւ մոռնա՞մ բառերու մէջ — է ք գրի տեղ յայրոգ. անգականին պատճառաւ: Թէ քիք է հայերէնն այս բառը լիթ. wirszūs եւն բառերու հետ համեմատելը՝ հաւանական կ'ընէ փր (ի վերջ քան) մասնիկը. գիտենք որ հնդեւրոպական սկզբնատառա W հայերէն ք կ'ըլլայ, իսկ երկու ծայնաւորաց մէջ եզածա՞մ կ'ըլլայ լ: 6. Երստ. Հմմտ. յունար. γύρος. 7. Երեւի. Հմմտ. յունար. πρέπειν (երեւի ըլլալ նմանել)»

Այս հատման մնացեալ մասերը հայերէնի հետ կապ չունին. այլ յունարէն եւ լատին լեզուաց համար քանի մը գիտողութիւնք են:

Հ. Յ. Տ.

Գ Ր Ա Վ Ն

ՀՈՅԵՐԵՐ ԶԵՐԳԻՐԵՐ ՎԵՆԵՇԵՐ ԿՈՏՈՅԵՐԿՆԵ ԳՐԵՆԵ

(Հարանիւնիւ)

6.

[Cod. Arm. 6.]

ՌՈՒՂ. = 1684 (*)

ՌՈՒՂՈՒՐ 132: — ՄՈԾՈՒԹԻՒՆ 14.5X10.5 cm. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին 8,5X6 cm. — ՏՈՂ. 19: — ՆԻԹԹ. մագաղաթ ողորկ եւ մաքուր: — ԿԱՅՄ. Կաշեկազմ, ոսկեզարդերով, մէջտեղը խաւ, եւ թիկունքը ոսկեզրի զորոշմով N. 574: — ՀԱՄԳԱՄԱՆԵ. ընդհանրապէս լատ, բայց տեղ տեղ քաւական միասնաւ: — ԳԻՐ. ընդորգի մաքուր, տեղ տեղ շատ մանր եւ գեղեցիկ: — ԼՈՒՍԱՆԻՍՏԱՆԻՐԻՔ շատ քաղաքային եւ գեղեցիկ ոսկով եւ այլ կենդանի գոյներով: ՆՈՐԱՆԵ կան երկու, զիմեջ ՆՈՐԱՆԵ կան ինչ: ՆԿԱՐԵ թուով երկու, մեծ, ամենի ալ գեղեցիկ, գոյք այլեւայլ, կայ եւ ոսկի: ՄԶՋՐԱՍՏԱՆԻՐԻՔ կարմիր են: — ԺԱՄԱՄԱՆ. ՌՈՒՂ. (= 1684) (*): — ԳՈՒԶ. կ'ընդլայ Մովսէս վարդապետ: — ՏՈՂԻ. էջմիածին: — ՏԵՐ. Գառտուն էջմիածին (Նուրէր գրքի): — ԵՐԵՎԱՆԿՈՒԹԻՒՆԻՐԻՔ. ԹՂ. 44, 23a, 131a, 132a, 132b. — ՏԵՆԿՈՒԹԻՒՆԻՐԻՔ: Առաջին (դաստակ) թղթին եւնի գործած է. Ritale est: Cereemoniale Episcoporum Armeniorum, Armesiee scriptum, quod Ser. Archiduc Austriae Carolo Leopoldi Magni ac Magdalena Ducissa Neoburgie filio in vigilia SS. trium Regum praesentavit Narcissius Elachei Capellanus Caesaris Armenus 1697. (Մաշտոց, Ժողովրդի նախնականաց Հայոց, գրեալ ի նայ քաղաւ, զոր Օգոստ. Արեղիքի ալ Աստուծոյ Կարողութիւնն ողորկ Լեւոնդարն Մոծի ղըսունէ տիկնոջն Մականեմայն Եղորդագաց յայաւաշուր աւուր ի նախատնակին) տնի Երեց Մողղմը: